

krize je prigušenija nostalgija za nestalom socijalnom sigurnošću u obliku grčevite odbrane starih komunističkih idola. Prerada istorije i njeno prihvatanje ne daju se razumeti bez ove krize. Kontinuitet apatije, nepoverenja i cinizma prema političarima i politici uopšte: sindrom "mi-oni", rast netolerantnosti (novo otuđenje, ksenofobija, rast kriminala), zatim slabljenje državne konrole, dezintegracija vlasti, etnička mržnja, narasle društvene nejednakosti i napetosti – sve to kombinovano sa osećanjem nesigurnosti stvara osećaj ugroženosti od druge etničke grupe. U Jugoslaviji su nacionalne elite koristile nezadovoljstvo i ohrabrivale šovinizam svaljujući krivicu na spoljnog neprijatelja i minuli režim. Radikalna prerada istorije bila je važan manipulativni odgovor na krizu.

Krizom podstaknuto masovno odricanje od ranijeg opredeljenja (kao osnove ličnog identiteta) psiholozi tumače time da je teško u istorijskom sećanju suočiti se sa samim sobom. Kod potiskivanja istorije ne poriču se minula nemila zbivanja niti verodostojnost događanja, već vlastiti angažman, emotivne veze i nade. Tako su npr. scenariji suočavanja Nemaca sa prošlošću 1945. i 1989. slični uprkos različitim iskustvima. Međutim, ni na Istoku 1989. niti na Zapadu 1945. nije se zbilo suočavanje Nemaca sa samim sobom i afektivno shvaćenom vlastitom ulogom. Institucionalni okvir suočavanja sa prošlošću najčešće se pokazivao kao okvir pravednosti i izbegavanja unutrašnjeg suočavanja sa samim sobom, kao sa Nemcem (svaljivanje krivice na sistem i ustanove). Bukureštanski politikolog A. Barbi je isti mehanizam uočio kod Rumuna. Za istočne Nemce je njihov angažman u iščezloj DDR postao nestvaran, kao i za mnoge bivše komuniste koji su brisali prošlost.

Kada prerada prošlosti zahvati misao o društvu govori se o revizionizmu u nauci. Njegova normativna komponenta najčešće se krije ili prerušava, pa se zaokret u tumačenju objašnjava unutarnaučnim razlozima. U uže naučnom pogledu normativizam u suočavanju sa prošlošću ispoljava se i u izboru izvora, tj. u njihovoj podeli na značajne i beznačajne. Može se izražavati u golom uništavanju nepoželjnih izvora po jednu vlast ili neposrednom uticaju arhivara koji čuva dokumenta, zatim izdavaču stampane građe, istoričarevom izboru građe, isticanjem samo jedne strane pojave (političke, ekonomske ili socijalne) na račun celine i sl. Moć istoričara, koji na osnovu izbora dokumenata pruža jednu sliku istorije, je veća što je uži krug stručnjaka koji se bave istim problemom i koji mogu o tome objaviti bar drugačiji izbor građe. Dalje na istoričara svesno ili nesvesno utiče i javno mnjenje, tj. tumačenja koje ono toleriše, a koja ne (a posredno i duh epohe). Sama javnost, naročito ukoliko je prožeta burnim osećanjima osvete ili straha, odbacuje stanovišta koja ne toleriše na taj način što piscu uskraćuje pristup javnim medijima. Ove kolektivne granice tolerancije tokom vremena se menjaju. Pored moralnih granica tolerancije postoje i ekonomska ograničenja: bez neophodnog finansiranja ne može se istraživati. Rasprava može biti omeđena na stručne časopise ili na širu javnost, a normativni ton prima kada optužuje, izriče moralnu osudu, traži krivca ili naknadu za žrtvu. Tu se jasno pokazuje da se u javnoj raspravi kod društva zahvaćenog krizom retko traži istina. Više je reč o tome da li je javnost spremna da prihvati ponuđenu verziju prošlosti kao osnovu grupnog identiteta.

Normativna komponenta uvek je pratila uverenje da istorijski procesi imaju kontinuitet i doslednost i da je moguće objektivno naučno razumevanje tih procesa (načela moderne istorije od 18. veka). Istoriografija nije nikada bila fotografska rekonstrukcija prošlosti. Američki istoričar Dž. Ajdžers skrenuo je pažnju na vezu normativizma sa istoricističkim, društveno-naučnim i kulturalističkim pristupom u istoriografiji (Iggers 1999). Prvi pristup